

АНАЛІЗ ОСОБЛИВОСТЕЙ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО КОМУНІКАТИВНОГО МОДУСУ МАГІСТРІВ-СТОМАТОЛОГІВ ПРОТЯГОМ ВИВЧЕННЯ КЛІНІЧНИХ ТА ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН У МЕДИЧНИХ ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

ANALYSIS OF THE SPECIFIC FEATURES OF DEVELOPING A POSITIVE COMMUNICATIVE MODE IN DENTAL MASTER STUDENTS DURING THE STUDY OF CLINICAL AND HUMANITIES DISCIPLINES

Авторкою визначено, що позитивний комунікативний модус магістрів-стоматологів – синергічне утворення, яке включає сформовані знання, навички та ставлення в межах фахової взаємодії, та систему ціннісних орієнтацій особи, її світогляд, індивідуальні характеристики, такі як мотивацію до роботи, емоційну саморегуляцію, та інші компоненти. Формування позитивного комунікативного модусу магістрів-стоматологів є невід’ємною складовою їхньої професійної підготовки, що здійснюється через вивчення теоретичних дисциплін та практичну діяльність у медичних закладах вищої освіти. Визначено основні загальні компетентності, які сприяють розвитку позитивного комунікативного модусу, які включають розвиток мовленнєвих і комунікативних навичок, здатність до вибору оптимальних стратегій взаємодії, роботу в команді та формування особистісної комунікативної спрямованості. Показано, що магістри-стоматологи опановують професійну комунікацію в межах курсів української та іноземної мов, однак у навчальних програмах відсутні важливі теми, такі як «Повідомлення несприятливих новин» або «Розв’язання конфліктних ситуацій письмово». Викладання комунікативних аспектів має бути інтегроване в клінічні дисципліни, оскільки здатність адаптувати манеру спілкування до потреб пацієнта не може бути сформована лише в межах теоретичних курсів. Авторкою визначено, що позитивний комунікативний модус магістра-стоматолога включає когнітивний, емоційний та психомоторний аспекти. Когнітивна складова передбачає аналіз клінічної ситуації, прийняття рішень та застосування етичних принципів комунікації, зокрема під час повідомлення несприятливих новин. Емоційний аспект охоплює розвиток саморегуляції, емпатійності та професійної дистанції. Психомоторний компонент включає навички виконання стоматологічних процедур в умовах стресу та обмеженого часу. Таким чином, формування позитивного комунікативного модусу магістрів-стоматологів потребує комплексного підходу, який включає інтеграцію психологічних, лінгвістичних, клінічних та етичних аспектів навчання, що забезпечить високий

рівень професійної підготовки майбутніх фахівців.

Ключові слова: комунікативний модус, магістри стоматологів, медична освіта, формування компетентності.

The positive communicative mode of the dental Master students is a synergistic formation that integrates acquired knowledge, skills, and attitudes within professional interaction, as well as a system of personal value orientations, worldview, and individual characteristics, such as motivation for work, emotional self-regulation, and other components. The formation of a positive communicative mode is an integral part of professional training, which is implemented through theoretical studies and practical activities in medical higher education institutions. The key general competencies that contribute to the development of a positive communicative mode include the development of speech and communication skills, the ability to choose optimal interaction strategies, teamwork, and the formation of personal communicative orientation. The dental Master students acquire professional communication skills within Ukrainian and foreign language courses. However, important topics such as delivering bad news or resolving conflict situations in writing are absent from the curriculum. The teaching of communicative aspects should be integrated into clinical disciplines, as the ability to adapt communication style to patient needs cannot be developed solely through theoretical courses. The positive communicative mode of a master's degree dentistry student encompasses cognitive, emotional, and psychomotor aspects. The cognitive component involves analyzing clinical situations, decision-making, and applying ethical communication principles, especially when delivering bad news. The emotional component includes developing self-regulation, empathy, and professional detachment. The psychomotor component involves performing dental procedures under stress and time constraints. Thus, developing a positive communicative mode among the dental Master students requires a comprehensive approach, integrating psychological, linguistic, clinical, and ethical aspects of education, ensuring a high level of professional preparation for future specialists.

Key words: communicative mode, dental master students, medical education, fostering competence.

УДК 378.661:61(075.8):616.31
DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2025/81.2.14>

Листопад Д.С.,
секретарка адміністративно-управлінського персоналу
Стоматологічного медичного центру
Університетської клініки
Національного медичного університету
імені О.О. Богомольця

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Формування позитивного комунікативного модусу як фахового утворення, яке забезпечує безконфліктність фахівця, його налаштованість на продуктивну взаємодію та благо пацієнта, забезпечує покращення якості роботи стоматолога, тому надзвичайно важливо протягом додипломної

підготовки фахівців сприяти формуванню цієї характеристики разом з формуванням мануальних та клінічних навичок роботи. Наразі, в Україні підготовка магістрів за спеціальністю «Стоматологія» здійснюється у провідних закладах вищої медичної освіти, таких як Національний медичний університет імені О.О. Богомольця

(Київ), Українська медична стоматологічна академія (Полтава), Львівський національний медичний університет імені Данила Галицького (Львів), Буковинський державний медичний університет (Чернівці), Вінницький національний медичний університет імені М.І. Пирогова (Вінниця), Тернопільський національний медичний університет імені І.Я. Горбачевського (Тернопіль), Івано-Франківський національний медичний університет (Івано-Франківськ), Харківський національний медичний університет (Харків), Одеський національний медичний університет (Одеса), Дніпровський державний медичний університет (Дніпро), Ужгородський національний університет (Ужгород), а також у тимчасово переміщених Луганському державному медичному університеті та Донецькому національному медичному університеті. Ці заклади забезпечують якісну теоретичну та практичну підготовку, спрямовану на формування стоматологів, проте аналіз програм показує спрямованість підготовки на практичний компонент виконання мануальних операцій, діагностики чи фізичного лікування, а не взаємодію та розвиток інших м'яких навичок. Наголосимо, що ми в рамках формування позитивного комунікативного модуса сприймаємо формування позитивної особистості майбутнього фахівця, включаючи мотиваційний, саморегулятивний, емоційний, психологічний фактори.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Формування позитивного комунікативного модуса як компонента комунікативної компетентності під час додипломної підготовки студентів-магістрів стоматології висвітлено в численних роботах українських педагогів. Часто автори пов'язують комунікативну компетентність студентів-стоматологів з власне говорінням, як це робить Н.П. Литвиненко, ототожнюючи комунікативну компетентність з комунікативними стратегіями [7], або ж з культурою спілкування, як М.Р. Дем'янчук [3]. Обидва автори підкреслюють важливість комунікативного позитивного модуса як характеристики легкого, безконфліктного спілкування. Українськими педагогами здійснено спроби визначити особливості формування комунікативної компетентності та комунікативного позитивного модуса. В роботах Т.О. Лещенко [6], У.Р. Васишина [2], Я.А. Кульбашної [5], В.А. Скринника [9] переосмислено значення налаштованості фахівця на позитивну та продуктивну взаємодію, яка представляє власне позитивний комунікативний модус стоматолога. Т.О. Петрушанко [8] та Л.Ф. Каськова [4] в своїх роботах досліджували етапи формування комунікативної компетентності при додипломній підготовці магістрів-стоматологів, проте вони більше в своїх дослідженнях спираються на лінгвістичний компонент. Н.В. Біденко в своїй роботі акцентує деонтологічний аспект комунікації

стоматологів, підготовки магістрів та важливість формування позитивізму в комунікації [1].

Значно більшу увагу розвитку позитивного комунікативного модуса та атитуду студентів-стоматологів приділяють іноземні науковці та педагоги. Нижче наведено основні напрями їхніх висновків на основі перелічених джерел: власне комунікативні навички у стоматологічній освіті, методи навчання комунікативних навичок студентів-стоматологів та формування позитивного комунікативного модуса, вплив навчання на позитивний модус студентів, емпатія як основа комунікативного модуса. Так, Carey, Madill, and Manogue [10] провели систематичний огляд досліджень та визначили, що комунікаційні позитивні навички мають центральне значення в стоматологічній освіті, впливаючи на якість лікування та задоволеність пацієнтів. Вони підкреслили потребу у вдосконаленні навчальних програм для інтеграції цих навичок. Walker et al. [14] наголосили, що студенти сприймають розвиток позитивних комунікативних навичок (комунікативного модуса) як важливий компонент своєї професійної підготовки, а їхнє вдосконалення сприяє кращій взаємодії з пацієнтами. Lichtenstein et al. [13] дослідили, чи впливає викладання соціальних та комунікативних компетенцій на ставлення студентів до цих позитивного комунікативного модуса. Вони виявили, що позитивний вплив залежить від підходу до викладання, причому інтерактивні методи викликають більший інтерес.

Цікаве дослідження було проведено Yoshida, Milgrom, and Coldwell, які порівняли навчальні програми США та Канади, виявивши різницю в підходах до викладання комунікацій. У США більше уваги приділяють міжособистісному спілкуванню в клінічному контексті [16]. Woelber et al. провели опитування серед студентів, викладачів та пацієнтів, що підтвердило важливість навчання комунікації в стоматологічній освіті, особливо у контексті міжособистісної взаємодії [15]. Дане дослідження спонукало автора до проведення подібного дослідження в Україні. Lee and Ihm вивчили взаємозв'язок емпатії та ставлення до навчання комунікаційних навичок [12]. Вони виявили, що студенти з вищим рівнем емпатії мають позитивніше ставлення до навчання та демонструють пацієнтоорієнтований підхід.

Виділення невирішених частин проблеми.

Отже, проблема позитивної комунікації студентів-медиків, студентів-стоматологів та формування даної характеристики широко висвітлюється як українськими, так і іноземними педагогами. Поняття же позитивного комунікативного модуса було введено автором, як аналог поняття «Positive communicative mode», але воно власне не достатньо досліджено в українській педагогічній літературі. Ми виділяємо власне позитивний комунікативний модус, який є ширшим за комунікативну

компетентність, так як включає систему цінностей та ставлень особи, яка власне і обумовлює безконфліктну, продуктивну взаємодію. Вважаємо, що питання формування позитивного комунікативного модусу протягом додипломної підготовки фахівців потребує подальшого дослідження.

Мета статті. Визначити основні особливості формування позитивного комунікативного модусу магістрів стоматологів протягом їх додипломної підготовки, визначити ключові напрямки такої підготовки та слабкі сторони.

Методи дослідження: аналіз літературних джерел, описовий аналіз, узагальнення педагогічного досвіду.

Виклад основного матеріалу. Формування комунікативного позитивного модусу магістрів стоматології здійснюється через навчання в медичних закладах вищої освіти та практичну діяльність в межах формування загальних та професійних компетентностей майбутніх фахівців. Загальні компетентності відносно формування позитивного модусу включають:

- розвиток мовленнєвих і комунікативних навичок;
- здатність до вибору оптимальних стратегій взаємодії, включаючи вирішення конфліктних ситуацій;
- здатність до роботи в команді та здатність до продуктивної міжособистісної взаємодії;
- формування позитивно спрямованої в комунікації особистості, що обумовлене всебічним розвитком особи, світосприйняттям, відсутністю невіршених внутрішньоособистісних конфліктів та психологічних проблем, знанням та дотриманням етичних та професійних принципів комунікації, тощо.

Щодо розвитку мовленнєвих та комунікативних навичок, магістри стоматології вивчають курс української та іноземної мови, де вони опановують навички професійної усної та письмової комунікації, взаємодії в професійному середовищі з дотриманням правил такої комунікації, а також мають здобувати практичні навички комунікації на кожному практичному занятті, проте, на жаль, стигматизоване ставлення деяких викладачів обумовлює низьку значущість такого навчання, коли викладачі приділяють більше уваги мануальному здібностям студентів, ніж комунікації з пацієнтом. Аналіз діючих програм української та англійської мов для магістрів-стоматологів не виявив таких тем як «Повідомлення несприятливих новин», або «Розв'язання конфліктних ситуацій письмово», та інших подібних тем.

Забезпечення здатності до вибору оптимальних стратегій спілкування можливе при вивченні інтегрованих предметів, на межі психології, мови, деонтології, філософії, тощо. Подібна тематика опановується магістрами в межах спецкурсу «Психологія спілкування» або «Конфліктологія», проте

не викладається при вивченні клінічних дисциплін. Набуття навичок адаптації манери спілкування з урахуванням потреб пацієнта, ситуаційності та культурного контексту, а також негативного сценарію розвитку ситуації не може зводитись до вивчення теоретичного матеріалу, а потребує практичних занять, в симуляційних чи реальних ситуаціях. Так само і здатність до роботи в команді також не може бути набутою через теоретичне навчання, а потребує злагодженої роботи викладача-наставника та психолога. Здатність дотримуватись етичних принципів взаємодії опановується магістрами-стоматологами в межах вивчення циклу курсів: «Основи права», «Етика взаємодії», «Деонтологія», тощо.

Також, магістри-стоматологи мають сформувати низку професійних організаційних компетентностей: здатність до ефективної взаємодії з пацієнтами, починаючи зі знайомства та закінчуючи випискою, здатність організувати та провести лікувальні, профілактичні та просвітницькі заходи, здатність до розуміння мотивації та психологічного стану стоматологічного пацієнта, а також використання сучасних комунікаційних технологій в стоматологічному кабінеті.

Здатність до ефективної взаємодії з пацієнтами включає здатність до збору медичної інформації, роз'яснення лікувальних процедур та рекомендацій, а також створення довірливих відносин із пацієнтами. Це комплексна характеристика, яка є компонентом позитивного модусу стоматолога, і її формування має здійснюватись протягом всього періоду підготовки магістра-стоматолога. Магістри-стоматологи мають опанувати необхідні навички комунікації, необхідні для масового та індивідуального консультування, з метою профілактики стоматологічних захворювань та їх ускладнень. Це включає не тільки суто комунікативні навички, а і навички планування, організаційно-ділові навички, навички рефлексії та корекції, тощо. Також важливим компонентом даного утворення є здатність виявляти стигматизовані ставлення у пацієнтів та вживати заходів по їх нейтралізації, але без утворення конфліктних ситуацій.

Здатність до діагностики та розуміння особливостей професійної ситуації взаємодії, стану стоматологічного пацієнта виходячи з його загального та стоматологічного діагнозу дозволяє ефективно комунікувати з пацієнтом, проте також формується протягом всього терміну навчання, на практичних заняттях, і, на жаль, є знехтуваною характеристикою у більшості навчальних програм.

Основні компоненти позитивного модусу магістра-стоматолога відповідають набутих результатам в когнітивній, емоційній та психомоторній сферах магістрів-стоматологів. У когнітивній сфері магістри-стоматологи розвивають здатність аналізувати клінічну ситуацію, приймати рішення

та застосовувати теоретичні знання на практиці, відповідно до існуючих етичних та деонтологічних принципів. Так, послідовність повідомлення пацієнту негативної для нього новини – необхідності видалення опорного зуба, що призведе до подальших фінансових витрат або обмежень у функції за відсутності протеза, має здійснюватись за протоколом повідомлення пацієнту новин (можливо адаптувати SPIKES протокол). В емоційній сфері для магістрів-стоматологів важливими є розвиток навичок саморегуляції, етичних принципів і соціальної відповідальності, обумовлених емпатійністю з одного боку та професійним відстороненим підходом з іншого. Стоматолог не може виявляти надмірну емпатійність, бо це може заважати йому приймати професійні рішення. З іншого боку, суто механічний підхід до пацієнта унеможлиблює співпереживання з пацієнтом, і не сприяє встановленню довірливих відносин. У психомоторній сфері магістри-стоматологи набувають досвіду виконання стоматологічних процедур, зокрема в умовах обмеженого часу чи складних ситуацій, роботи під стресовими умовами. Висновки та подальші перспективи дослідження. Таким чином, комунікативний позитивний модус магістрів-стоматологів формується через інтеграцію компетентностей, практичного досвіду та етичного підходу до професійної діяльності. Це забезпечує здатність ефективно комунікувати, адаптуватися до змінних умов і забезпечувати якісне обслуговування пацієнтів. Питання формування позитивного комунікативного модусу потребує подальшого вивчення з метою розширення компетентнісного ряду стоматологів, покращення якості підготовки фахівців, та впровадження методики в процес підготовки стоматологів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Біденко Н. В., Остапко О. І., Коваль О. І. Формування комунікативних навичок майбутніх лікарів-стоматологів на додипломному етапі навчання. *Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору*. 2018. № 79(І). С. 223–231.
2. Василюшин У. Р. Актуальні питання формування толерантності в майбутніх лікарів-стоматологів у системі післядипломної освіти України. *Галицький лікарський вісник*. 2013. Т. 20, № 4. С. 82–84.
3. Демянчук М. Р. Практика формування культури професійного спілкування майбутніх фахівців медицини. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2016. № 51. С. 129–137.
4. Каськова Л. Ф., Бережна О. Е., Хміль О. В. Уміння спілкуватися з пацієнтом – складова професійної майстерності дитячого лікаря-стоматолога. 2014. URL: <https://repository.pdmu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/44cf5313-f85c-478a-ad7f-ad984e9b685f/content>
5. Кульбашна Я., Захарова В. Структура іншомовної компетентності майбутніх фахівців із стоматології. *Освітологія*. 2018. № 7. С. 157–163.
6. Лещенко Т. О. Використання комунікативного підходу до засвоєння стоматологічної термінології на занятті з української мови як іноземної. *Актуальні проблеми сучасної вищої медичної освіти в Україні* : матеріали навч.-наук. конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 21 березня 2019 р. Полтава, 2019. С. 125–128.
7. Литвиненко Н. П. Комунікативні стратегії і тактики у медичному дискурсі. *Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Мовознавство*. 2009. Т. 17, вип. 15(3). С. 72–80.
8. Петрушанко Т. О., Іленко Н. М., Іленко-Лобач Н. В. Формування професійної компетентності майбутніх лікарів-стоматологів. *Актуальні питання лінгвістики, професійної лінгводидактики, психології і педагогіки вищої школи* : зб. статей VII Міжнар. наук.-практ. конф., м. Полтава, 24–25 листопада 2022 р. Полтава, 2022. С. 190–193.
9. Скриник В. А. Чинники та передумови психологічної готовності майбутнього стоматолога до ефективної професійної діяльності. Дис. ... канд. психол. наук. Тернопіль, ЗУНУ, 2023.
10. Carey J. A., Madill A., Manogue M. Communication skills in dental education: a systematic research review. *European Journal of Dental Education*. 2010. Vol. 14, No. 2. P. 69–78.
11. Laurence B., et al. Adaptation of the Communication Skills Attitude Scale (CSAS) to dental students. *Journal of Dental Education*. 2012. Vol. 76, No. 12. P. 1629–1638.
12. Lee M., Ihm J. Empathy and attitude toward communication skill learning as a predictor of patient-centered attitude: A cross-sectional study of dental students in Korea. *BMC Medical Education*. 2021. Vol. 21. P. 1–11.
13. Lichtenstein N. V., et al. Does teaching social and communicative competences influence dental students' attitudes towards learning communication skills? A comparison between two dental schools in Germany. *GMS Journal for Medical Education*. 2018. Vol. 35, No. 2.
14. Walker K. K., Jackson R. D., Maxwell L. The importance of developing communication skills: Perceptions of dental hygiene students. *American Dental Hygienists' Association*. 2016. Vol. 90, No. 5. P. 306–312.
15. Woelber J. P., et al. The importance of teaching communication in dental education. A survey amongst dentists, students and patients. *European Journal of Dental Education*. 2012. Vol. 16, No. 1. P. e200–e204.
16. Yoshida T., Milgrom P., Coldwell S. How do US and Canadian dental schools teach interpersonal communication skills? *Journal of Dental Education*. 2002. Vol. 66, No. 11. P. 1281–1288.